

ЗМІСТ ТА ФОРМА ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КЕРІВНИЦТВА ПРОКУРОРА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Попович О.В.,
здобувач

Національна академія прокуратури України

Статтю присвячено дослідженню питання змісту та форми процесуального керівництва прокурора в кримінальному провадженні. Детально проаналізовано співвідношення понять «зміст» та «форма». Охарактеризовані особливості змісту та форми процесуального керівництва прокурора в сучасному кримінальному провадженні.

Ключові слова: прокурор, процесуальне керівництво, кримінальне провадження, зміст, форма.

Попович А.В. / СОДЕРЖАНИЕ И ФОРМА ПРОЦЕССУАЛЬНОГО РУКОВОДСТВА ПРОКУРОРА В УГОЛОВНОМ ПРОИЗВОДСТВЕ / Национальная академия прокуратуры Украины, Украина

Статья посвящена исследованию вопроса содержания и формы процессуального руководства прокурора в уголовном производстве. Подробно проанализировано соотношение понятий «содержание» и «форма». Охарактеризованы особенности содержания и формы процессуального руководства прокурора в современном уголовном производстве.

Ключевые слова: прокурор, процессуальное руководство, уголовное производство, содержание, форма.

Popovych O.V. / ATTORNEY'S PROCESSUAL SUPERVISION SUBSTANCE AND FORM WITHIN CRIMINAL PROCEDURE / National prosecution academy of Ukraine, Ukraine

The article is devoted to the research of the following issues: «substance» and «form». In further, in virtue of the conclusions which are done, considering scholars' points of views, the definition of processual supervision in general is made, namely what one should interpret it as an action aggregate which are carried out within prescribed procedure by the participants of criminal process: court, prosecutorial and investigative agencies, accused person and its counsel, victim and its representative. Criminal procedural activity is expressed via criminal action's proceedings i.e. via actions that are fulfilled by criminal procedural participators. The actions are realized in accordance to the prescribed by criminal procedural legislation order and obtain forms that are stipulated by it. Subject to the conclusion, the view concerning «prosecutor's criminal procedural activity» substance had already developed, namely: «attorney's processual supervision substance in criminal procedure includes processual actions carrying out and processual decisions making within the bounds that are stated by Criminal procedural code of Ukraine». In particular, such a formalization reflects internal elements of criminal procedural activity of attorney by means of processual supervision. Moreover, the point of view concerning the «attorney's processual supervision form in criminal proceeding» interpretation is reflected in the article. Thus, it is stated that attorney's processual supervision form in criminal proceeding would express substance's outer envelope, namely forms of processual actions carried out by him and decisions he had made in course of his obligations fulfilling. At the end of the research, all the conclusions that were previously made were processed from a perspective of provisions of Criminal procedure code of Ukraine.

Key words: attorney, processual supervision, criminal proceedings, substance, form.

Процесуальне керівництво прокурора в кримінальному провадженні, як будь-яка діяльність, а в нашому випадку – кримінально-процесуальна, має зміст та форму. У зв'язку з цим комплексність дослідження може бути досягнута лише за умови детального визначення цих особливих категорій через призму досліджуваної нами теми.

Словник В.І. Даля, даючи тлумачення дефініції «форма», вказує на її латинське «forma» або французьке «forme» походження і пропонує розуміти як «фігура, зовнішній вигляд, встановлений порядок» [1, с. 1149-1150]. Філософський словник логіки, психології, етики, естетики та історії філософії розуміє під терміном «форма» (латина «forma») сукупність відносин, які визначають відомий об'єкт [2, с. 262]. Досить ґрунтовно розкриває категорії «зміст» та «форма» Філософський словник за редакцією В.І. Шинкарука, розглядаючи їх як нерозривні та такі, що тлумачаться лише в поєднанні один з одним. Так, зміст і форма – категорії матеріалістичної діалектики, що відображають діалектичну єдність суттєвих сторін явищ дійсності як певних систем у процесі їхнього функціонування й розвитку, сукупності елементів і процесів, притаманних системі, та способу їхньої організації. Зміст і форма об'єктивно не існують ізольовано, безвідносно до їхнього взаємозв'язку в певній системі. Елементи і процеси, притаманні системі, є її змістом лише як певним чином організовані, тобто лише як такі, що існують у певній формі (поза формою ці елементи не є змістом), а форма є завжди формою певного змісту, його внутрішньою структурою і зовнішнім виразом (відповідно виступаючи як внутрішня і зовнішня форма). Як організація змісту, форма в певному розумінні створює зміст [3, с. 161-162, 557]. Філософський енциклопедичний словник також нерозривно розглядає

поняття «зміст» та «форма», розглядаючи їх як філософські категорії, у взаємозв'язку яких зміст, який є стороною цілого, представляє єдність усіх складових елементів об'єкта, його властивостей, внутрішніх процесів, зв'язків, протиріч та тенденцій, а форма є способом існування та вираження змісту. Термін «форма» вживається також для позначення внутрішньої організації змісту та пов'язаний, таким чином, із поняттям «структура». Співвідношення змісту та форми характеризується єдністю, яка доходить до їх переходу один в одного, але ця єдність є відносною. У взаємовідносинах змісту та форми зміст являє собою рухому, динамічну сторону цілого, а форма охоплює систему стійких зв'язків предмета [4, с. 621, 743]. Так, згідно зі Словником С.І. Ожегова, термін форма тлумачиться як: 1) зовнішній облік, зовнішній вигляд предмета; 2) вид, тип, будова, структура, зовнішній вираз чого-небудь, обумовлені певним змістом; 3) встановлений зразок [5, с. 25]. Юридичний словник так роз'яснює категорію «форма» (латина «forma» – зовнішність, устрій) – вид, устрій, тип, структура, порядок чогось [6, с. 843].

Водночас слід зупинитися на визначенні змісту кримінально-процесуальної діяльності, зокрема, наведеного М.С. Строговичем. На його думку, кримінально-процесуальна діяльність – це сукупність здійснюваних у встановленому процесуальним законом порядку дій учасників кримінального процесу: суду, прокуратури та органів слідства та дізнання, обвинуваченого та його захисника, потерпілого та його представника [7, с. 181-182]. Більш того, автор додає, що кримінально-процесуальна діяльність виражається у провадженні по кримінальній справі, тобто в здійснюваних учасниками кримінально-процесуальної діяльності діях. Ці дії відбуваються в передбаченому кримінально-проце-

суальному законом порядку і набувають передбачені цим законом форми [7, с. 182]. В.П. Божьєв, аналізуючи зміст процесуальної діяльності, вказує, що її основу складають дії уповноважених суб'єктів [8, с. 140-151].

Додамо, що процесуальна діяльність учасників кримінального провадження прямо пов'язана із прийняттям процесуальних рішень. Одне з перших ґрунтовних досліджень питань, пов'язаних із процесуальними рішеннями в кримінальному провадженні, належить П.А. Лупинській, яка у своїй праці «Рішення у кримінальному судочинстві» визначила, що результати процесуальної діяльності органів держави (суду, прокуратури, органів слідства та дізнання) з виконання завдань, які перед ними стоять, у кінцевому рахунку виражаються в прийнятті та виконанні передбачених законом рішень. Рішення є актом реалізації своїх прав та виконанням своїх обов'язків посадовою особою [9, с. 3, 14].

Враховуючи викладене, слід вказати, що зміст процесуального керівництва прокурора в кримінальному провадженні полягає у вчиненні процесуальних дій та прийнятті процесуальних рішень у межах, визначених КПК України; саме таке формулювання виражатиме внутрішні елементи такого роду кримінально-процесуальної діяльності прокурора.

У даному випадку форма процесуального керівництва прокурора в кримінальному провадженні виражатиме зовнішню оболонку змісту, а саме форми вчинених ним процесуальних дій та прийнятих ним процесуальних рішень під час виконання покладених на нього завдань.

Перейдемо до детального аналізу процесуальних дій прокурора як елемента змісту процесуального керівництва. Так, КПК України у п. 10 ч. 1 ст. 3 визначив, що кримінальне провадження – досудове розслідування і судове провадження, процесуальні дії у зв'язку із вчиненням діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність. Таким чином, уся діяльність прокурора в кримінальному провадженні пов'язана з проведенням процесуальних дій.

Варто зазначити, що КПК України містить жорсткі вимоги до проведення процесуальних дій, які можна поділити на загальні (ті, які стосуються всіх без винятку процесуальних дій) та спеціальні (ті, які стосуються кожної конкретної процесуальної дії).

До загальних слід відносити: 1) просторові вимоги (ст. 4 КПК України); 2) часові вимоги (ст. 5 КПК України); 3) суб'єктні вимоги (ст. 6 КПК України); 4) вимоги засад кримінального провадження (ст. 7 КПК України).

Спеціальні вимоги до проведення процесуальних дій пов'язані з конкретними процесуальними діями, які набувають при цьому власну форму (зовнішнє вираження), це і є та діалектична єдність суттєвих сторін явища.

Є.Г. Коваленко та В.Т. Малайренко вважають, що процесуальні дії незалежно від їх безпосереднього завдання спрямовані на всебічне, повне й об'єктивне розслідування. У такому значенні всі процесуальні дії повинні називатися слідчими, однак в юридичній літературі прийнято називати слідчими лише ті, які, на відміну від інших, спрямовані на виявлення, перевірку і закріплення доказів [10, с. 300].

М.М. Михасенко, В.Т. Нор, В.П. Шибіко вказують, що розслідування являє собою сукупність різноманітних процесуальних дій, тобто дій органів розслідування, прокурора, регламентованих кримінально-процесуальним законом. У свою чергу, слідчі дії – це частина процесуальних дій, яка пов'язана з виявленням, фіксацією та перевіркою доказів [11, с. 210].

КПК України підтвердив зазначену доктринальну позицію щодо диференціації понять «процесуальні дії» та «слідчі дії» у своїх нормах, зокрема п. 4, 10 ч. 2 ст. 36 КПК України вказують, що прокурор, здійснюючи нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням, уповноважений: доручати слідчому, орга-

ну досудового розслідування проведення у встановлений прокурором строк слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій або давати вказівки щодо їх проведення чи брати участь у них, а в необхідних випадках – особисто проводити слідчі (розшукові) та процесуальні дії в порядку, визначеному КПК України; погоджувати або відмовляти у погодженні клопотань слідчого до слідчого судді про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій у випадках, передбачених КПК України, чи самостійно подавати слідчому судді такі клопотання.

Дійсно, категорія «процесуальні дії» є значно ширшою та охоплює категорію «слідчі дії». Додамо, що законодавець не в змозі нормативно охопити та визначити весь перелік процесуальних дій, які дозволено вчиняти в кримінальному провадженні. Більш того, таке визначення, на нашу думку, є недоцільним, адже Закон не може охопити всі варіанти розвитку кримінального провадження, а виходом із певної прогалини або колізії норм і може стати проведення тієї чи іншої процесуальної дії, звісно ж, за умови додержання засад законності (ч. 6 ст. 9 КПК України). При цьому законодавець приділив достатньо уваги чіткому переліку слідчих дій, присвятивши їм глави 20 та 21. Відмітимо, що в нашому випадку ми розглядаємо слідчі дії через призму процесуального керівництва прокурора в кримінальному провадженні, і визначимо, що доручення слідчому чи органу досудового розслідування проведення слідчих дій та проведення слідчих дій безпосередньо прокурором-процесуальним керівником є однією з форм процесуального керівництва. Загалом, КПК України диференціює слідчі дії на: гласні слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії.

Водночас КПК України істотно змінив підходи до тлумачення загальноновизначених положень, зокрема щодо думки про основоположну роль слідчих дій в отриманні (збиранні) доказів або перевірки вже отриманих доказів. Визначивши серед переліку заходів забезпечення кримінального провадження тимчасовий доступ до речей та документів, законодавець фактично розширив перелік процесуальних дій, які спрямовані на отримання доказів та не відносяться до слідчих дій. Так, ч. 1 ст. 159 КПК України вказує, що тимчасовий доступ до речей і документів полягає в наданні стороні кримінального провадження особою, у володінні якої знаходяться такі речі й документи, можливості ознайомитися з ними, зробити їх копії та, у разі прийняття відповідного рішення слідчим суддею, судом, вилучити їх (здійснити їх виїмку). Таке надання і є збиранням, перевіркою та оцінкою доказів з метою встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження, що визначається ч. 2 ст. 91 КПК України як доказування.

Наступне питання стосується прийняття процесуальних рішень як елемента змісту процесуального керівництва прокурора в кримінальному провадженні.

П.А. Лупинська вказувала, що рішення по процесуальним питанням є юридичним фактом, який викликає появу, зміну та припинення правовідносин, в яких суб'єкти процесуальної діяльності реалізують свої права. Владний характер діяльності по застосуванню права проявляється у змісті рішень і в тих засобах, які вправі застосувати посадова особа, яка винесла рішення, для того щоб забезпечити його виконання. Будучи прийнятим однією особою (наприклад, прокурором), воно зобов'язує інших осіб (наприклад, слідчого) до певних дій або надає право використовувати свої права [9, с. 14-16]. У свою чергу О.Р. Михайленко вказував, що кримінально-процесуальне рішення – це правовий акт особи, яка на законних підставах бере участь у кримінальному судочинстві (втілений у процесуальну форму), закріплений, як правило, в певному процесуальному документі, котрий спрямований на виконання завдань кри-

мінального судочинства [12, с. 8]. Доповнюючи позицію О.Р. Михайленко, зазначимо, що діяльність прокурора пов'язана з прийняттям рішень, складається з певних стадій: загальної підготовки (формування мети, плану), реалізації запланованих дій, психологічної підготовки для прийняття рішення, закріплення його письмово у ви-

гляді процесуального акта (документа) [12, с. 7]. А отже, формою процесуального керівництва прокурора в кримінальному провадженні, тобто зовнішнім проявом, такого елементу змісту є процесуальні акти прокурора під час здійснення ним процесуального керівництва прокурора у кримінальному провадженні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка: в 4 т. / В. И. Даль. – СПб–М.: Изд. Товарищество М. О. Вольфа, 1903-1909. – Т. 4. – 1909. – 853 с.
2. Философский словарь логики, психологии, этики, эстетики и истории философии / Под ред. Э. Л. Радлова. – СПб.: Тип. Акц. Общ. Брокгауз-Ефрон, 1911. – 284 с.
3. Філософський словник / За ред. В. І. Шинкарука. – К.: Головна редакція Української Радянської Енциклопедії Академії наук Української РСР, 1973. – 600 с.
4. Философский энциклопедический словарь / Под ред. Ильичева Л. Ф., Федосеева П. Н., Ковалева С. М., Панова В. Г. – М.: Сов. Энциклопедия, 1983. – 840 с.
5. Ожегов С. И. Словарь русского языка: Ок. 57000 слов / Под ред. чл.-корр. АН СССР Н. Ю. Шведовой. – 18-е изд., стереотип. – М.: Рус. яз., 1986. – 797 с.
6. Юридичний словник / [за ред. Бабій Б. М., Бурчак Ф. Г., Корецький В. М., Цветкова В. В.]. – К.: Головна редакція Української Радянської Енциклопедії, 1983. – 871 с.
7. Строгович М.С. Курс советского уголовного процесса. Том 1. Основные положения науки советского уголовного процесса. – М.: «Наука», – 1968. – 468 с.
8. Божьев В. П. Уголовно-процессуальные правоотношения / В. П. Божьев. – М.: Юрид. лит. – 1975. – 176 с.
9. Лупинская П. А. Решения в уголовном судопроизводстве. Их виды, содержание и формы / П. А. Лупинская. – М.: Юрид. лит., – 1976. – 168 с.
10. Коваленко Є. Г. Кримінальний процес України: підручник / Є. Г. Коваленко, В. Т. Маляренко. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 712 с.
11. Кримінальний процес України: Підручник / М.М. Михеєнко, В. Т. Нор, В. П. Шибіко. – К.: Либідь, 1992. – 431 с.
12. Михайленко О. Р. Складання процесуальних актів у кримінальних справах / О. Р. Михайленко. – К.: Юрінком, 1996. – 256 с.

УДК 343.12:343.353

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗГОЛОШЕННЯ ТАЄМНИЦІ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ТА ПРОВЕДЕННІ СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЗА ОСОБОЮ, РІЧЧЮ АБО МІСЦЕМ

**Проценко О.О.,
майор міліції, заступник начальника**

*СВ Біляївського РВ (з обслуговування Біляївського району та м. Теплодар)
ГУМВС України в Одеській області*

Стаття присвячена висвітленню актуальних питань, які виникають на етапі взаємодії суб'єктів кримінального провадження при прийнятті рішення про проведення негласної слідчої (розшукової) дії спостереження за особою, річчю або місцем, щодо збереження таємниці досудового розслідування та з'ясування причин і способів розголошення таємниці досудового слідства при організації, проведенні спостереження за особою, річчю або місцем і чинників, що цьому сприяють.

Ключові слова: суб'єкти кримінального провадження, досудове розслідування, кримінальне провадження, негласні слідчі (розшукові) дії, спостереження за особою, річчю або місцем, таємниця слідства.

Проценко Е.А. / АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ РАЗГЛАШЕНИЯ ТАЙНЫ ПРИ ПОДГОТОВКЕ И ПРОВЕДЕНИИ НАБЛЮДЕНИЯ ЗА ЛИЦОМ, ПРЕДМЕТОМ ИЛИ МЕСТОМ / СВ Беляевский РО (по обслуживанию Беляевского района и г. Теплодар) ГУМВД Украины в Одесской области, Украина

Статья посвящена освещению актуальных вопросов, которые возникают на этапе взаимодействия субъектов уголовного производства при принятии решения о проведении негласного следственного (розыскного) действия наблюдения за лицом, предметом или местом, относительно сохранения тайны досудебного расследования и выяснения причин и способов разглашения тайны досудебного следствия при организации, проведении наблюдения за лицом, предметом или местом и факторов, которые этому способствуют.

Ключевые слова: субъекты кримінального производства, досудебное расследование, кримінальное производство, негласные следственные (розыскные) действия, наблюдение за лицом, предметом либо местом, тайна следствия.

Prochenko O.O. / PRESSING QUESTIONS OF DISCLOSURE OF SECRET AT PREPARATION AND LEADTHROUGH OF LOOKING AFTER A PERSON, A THING OR A PLACE / Depchief of the ID of Bilyaivka DD (from maintenance of the Bilyaivka district and Teplodar) CDMIA of Ukraine in the Odesa region, Ukraine

Opening of heavy and especially grave crimes by secret consequence (search) actions in the modern terms of pre-trial investigation are the result of collective actions of subjects of criminal realization in direct dependence on the level of organization of co-operation between them.

The decision about preparation and leadthrough of secret consequence (search) actions of the supervision after a person, a place or a thing for criminal realization takes an investigator, public prosecutor and investigation operative subsections accepted by the investigator.

The article is devoted to illumination of the pressing questions, which arise on the stage of co-operation of subjects of criminal realization at a decision-making about the leadthrough of a secret investigation (search) action of supervision after a person, a thing or a place in relation to the maintainance of secret of pre-trial investigation and finding out of reasons and methods of disclosure of secret of pre-trial investigation during the organization of the leadthrough of looking after a person, a thing or a place and factors that are instrumental in it.

Suggestions are expounded in relation to the improvement of the legislation, the criminalistics providing of maintainance of secret of pre-trial investigation. Suggestions are formulated to the criminal legislation of Ukraine.

Reasons of source of information which makes the secret of pre-trial investigation and methods of disclosure of secret of pre-trial investigation turn out are cleared up. Measures resulted in the article on the maintainance of disclosure about preparation and leadthrough of secret consequence (search) actions of supervision after a person, a thing or a place will considerably improve the activity of organs of pre-trial investigation and will give the possibility to get the positive results of leadthrough of consequence (search) actions, will provide their legality and their use as a legal proof during the investigation.

Key words: subjects of criminal realization, pre-trial investigation, criminal realization, secret consequence (search) actions, supervisions, after a person, thing or a place, secret of investigation.